

Burgerschapsonderwijs in coronatijd en daarna

Burgerschapsonderwijs krijgt de komende tijd een flinke impuls als het aan minister Slob ligt. Een wetsvoorstel hierover wacht al enige tijd op goedkeuring en in het traject Curriculum.nu zijn er bouwstenen in een doorlopende leerlijn voor burgerschapsonderwijs in het primair en voortgezet onderwijs uitgewerkt. Maar toen kwam Covid-19.

Wat betekent deze periode van wereldwijde pandemie, met alle gevolgen van dien, voor burgerschapsonderwijs? We bespraken het met directeur Jeannette Broer van der Ham en stamgroepleider Marije Stolker van Jenaplanschool de Zevensprong in Boskoop.

DOOR JEROEN BRON EN ANNETTE VAN DER LAAN

Het is niet te voorspellen welke blijvende invloed de coronatijd op Nederland en de wereld heeft. Wel is duidelijk dat de impact op dit moment groot is en dat de huidige generatie leerlingen deze periode niet snel zal vergeten. Inmiddels zijn de basisscholen weer voorzichtig opgestart, na een lange periode van louter afstandsonderwijs. Een intensieve periode voor zowel leraren als leerlingen én alle huisgenoten die er, gewild of ongewild, bij werden betrokken. Afstandsonderwijs vraagt om nieuwe afspraken en omgangsregels om de communicatie te reguleren, zodat leerlingen ook daadwerkelijk verder komen in hun ontwikkeling. Jeannette: 'Het is fijn om te beseffen dat we het met elkaar moeten doen. We hebben dat veel met de kinderen besproken en doen dat nog. Zo kunnen we elkaar steun bieden.'

Gelukkig kon ook de Zevensprong gebruikmaken van digitale communicatiemogelijkheden, maar het échte sociale contact ontbreekt. Digitaal onderwijs aan grote groepen is toch veel zenden, merkten Marije en Jeannette. 'Individueel contact met leerlingen is noodzakelijk, maar vraagt een strakke planning bij afstandsonderwijs', aldus Marije. 'De kinderen spraken veel over hun welbevinden. Ze misten elkaar enorm en vonden het fijn om elkaar online te zien en te spreken. Via Google Classroom reageerden ze op elkaars berichtjes en hielpen elkaar bij thuiswerkopdrachten. Zelfs leeftijd doet er binnen de drie leerjaren omvattende stamgroep dan niet meer toe.'

Gemeenschapsgevoel en solidariteit

Het gemeenschapsgevoel en de solidariteit beperkten zich niet tot de school zelf. Marije: 'Onze leerlingen bakten koekjes voor de mensen in de buurt en maakten

kaarten voor bewoners van een zorgcentrum.' Een dergelijke crisisperiode blijkt ruimte te bieden voor sociaal burgerschap en doet een beroep op solidariteit. Maar hoe zit dat met het ontwikkelen van democratisch en kritisch burgerschap, dat andere belangrijke fundament van burgerschapsonderwijs? Is er gelegenheid om in te gaan op de vrijheidsbeperkingen? Is een kritische reflectie op het gevolgde beleid en de elkaar tegensprekende bronnen over het nut van maatregelen, zoals het gebruik van mondkapjes, aanleiding om verder te praten met je leerlingen? En wat te denken van de toegenomen ongelijkheid tussen kinderen als gevolg van verschillen in thuissituaties? 'Op dit moment besteden we geen aandacht aan democratisch burgerschap', antwoordt Jeannette. 'Wel hebben we het over iets kunnen betekenen voor een ander, een boodschap doen, een kaartje sturen. Kleine gebaren waarin we laten zien dat we het samen doen. De relaties tussen mensen staan nu centraal. Samen voor elkaar zorgen, naar elkaar omkijken en zorgen dat we hier zo gezond mogelijk doorheen komen. Aspecten van democratie komen wel weer na deze aanpassingsfase, als we weer gewend zijn om naar school te gaan.'

Terug naar school

'Als we onze draai gevonden hebben in de volgende fase – een combi van weer naar school en onderwijs op afstand – en ieders rol daarin, ontstaat er weer ruimte voor het reflecteren op en het ontwikkelen van opvattingen over democratisch burgerschap', vult Marije aan. Ondertussen kijkt de Zevensprong vooruit. Jeannette: 'We zijn van plan burgerschap en filosoferen te combineren. Samen kijken naar de maatschappij waarin

we nu leven, welke rol de kinderen daarin hebben en hoe we om kunnen gaan met de nieuwe maatschappij waarin we terecht zijn gekomen.' De coronatijd zal nog lang dienstdoen als een referentiepunt voor het onderwijs en voor burgerschapsonderwijs. Een referentiepunt in het nadenken over de kernwaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit en de verhoudingen daartussen. Over de relatie tussen burgers en overheid en hoe snel die verhouding kan veranderen. Over de gevolgen van globalisering op onze gezondheid en onze afhankelijkheid van de in- en export. Over de betrouwbaarheid van informatiebronnen, 'alternatieve waarheden' over de oorsprong van het virus en de bestrijding ervan en over het belang van wetenschappelijke instituties en de traditionele media.

Burgerschapsonderwijs gebaat bij sociale omgeving

Op verschillende scholen ging gedurende de periode van afstandsonderwijs wel een vorm van burgerschapsonderwijs door. Er is zeker ook online aanbod. Op Openbaaronderwijs.nu werken diverse organisaties samen bij de realisatie van een online lesaanbod over levensbeschouwing en burgerschap. Voor Vreedzame scholen is een serie online lessen beschikbaar over

aspecten van burgerschap. In het aanbod zijn lessen opgenomen over verantwoordelijkheid, over leerlingenparticipatie en manieren om gevoelens te benoemen in de thuisonderwijs situatie. De lessen worden ontwikkeld door de leraren Elske Westland en Marjolein Sylvania. Elske werkt voor de OB Overvecht in Utrecht en nam als leraar deel aan het ontwikkelteam burgerschap van Curriculum.nu. Marjolein is verbonden aan de Petrus Dondersschool in Den Haag en publiceert online lessen.

Desondanks blijken de doelen voor burgerschapsonderwijs maar beperkt realiseerbaar via afstandsonderwijs. Burgerschapsonderwijs is maar voor een deel 'leren over' burgerschap en voor een groot deel leren door en leren van ervaringen. Burgerschapsonderwijs is gebaat bij een sociale omgeving waarin leerlingen, leraren en niet-onderwijzend personeel elkaar ontmoeten. Ervaringen en opvattingen uitwisselen, grenzen verkennen en rekening houden met elkaar. Doelen voor burgerschap (zie curriculum.nu/voorstellen/burgerschap) beperken zich niet tot een vak, maar komen terug in meerdere vakken, projecten, schoolactiviteiten, het schoolklimaat en simpelweg in het ontmoeten van elkaar in de school.

SLO heeft leerplankundige informatie over burgerschapsonderwijs bijeengebracht op slo.nl/vakportalen/vakportaal-burgerschap